

## POSTANOWIENIE

Dnia 19 września 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z odwołania A. L. i T. L.  
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.  
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,  
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń  
Społecznych w dniu 19 września 2018 r.,  
skargi kasacyjnej A. L. od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]  
z dnia 5 kwietnia 2017 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od odwołującej się A. L. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w C. kwotę 240 zł (dwieście czterdzieści) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

## UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] wyrokiem z dnia 5 kwietnia 2017 r., po rozpoznaniu apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w C., zmienił w całości wyrok Sądu Okręgowego w C. z dnia 9 października 2015 r. i oddalił odwołanie ubezpieczonej A. L. i płatnika składek T. L., prowadzącego firmę L. od decyzji organu rentowego z dnia 3 kwietnia 2015 r., stwierdzającej, że A. L. nie podlega ubezpieczeniom emerytalnym, rentowym, chorobowym i wypadkowym, ponieważ umowa o pracę zawarta z jej ojcem T. L. ma charakter pozorny.

Sąd Apelacyjny uznał, że zebrany w sprawie materiał dowodowy, wbrew stanowisku Sądu pierwszej instancji, nie pozwala na przyjęcie, iż ubezpieczona nawiązała stosunek pracy wypełniający przesłanki z art. 22 k.p. Poza dokumentacją potwierdzającą formalne zawarcie umowy o pracę, odwołujący się nie przedstawili żadnych dokumentów wskazujących na fakt jakiegokolwiek organizacji pracy oraz podporządkowania pracownika w ramach wykonywanych w sposób powtarzalny obowiązków pracowniczych. W dokumentacji pracowniczej ubezpieczonej brak kwestionariusza osobowego, zawierającego dane o wykształceniu i doświadczeniu zawodowym, zaświadczeń lekarskich stwierdzających zdolność do pracy, potwierdzenia szkolenia z zakresu BHP na stanowisku specjalisty ds. obsługi klienta obcojęzycznego i marketingu. Z kolei dokumenty mające potwierdzić wykonywanie przez ubezpieczoną pracy zostały sporządzone na potrzeby prowadzonego przez organ rentowy postępowania wyjaśniającego, o czym świadczy umowa o pracę z dnia 31 grudnia 2013 r. i daty ogłoszeń zamieszczonych w ramach obowiązków ubezpieczonej na stronach internetowych (24, 25 i 27 października 2014 r.), czyli już po dacie wszczęcia postępowania wyjaśniającego. Ubezpieczona nie miała wyznaczonych dni pracy, godzin pracy, pracodawca nie ewidencjonował czasu pracy pracownika, zatem rozmiar wykonywanych przez nią prac należy zakwalifikować jedynie jako pomoc świadczoną ojcu. Również kondycja finansowa firmy L. (generująca straty w latach 2013-14) nie uzasadniała zatrudnienia pracownika na stanowisku „project managera” z wynagrodzeniem w kwocie 5.600 zł brutto, podczas gdy pozostali pracownicy otrzymywali wynagrodzenie minimalne. Wymienione okoliczności wskazują, że strony zawarły umowę o pracę bez woli jej rzeczywistej realizacji, a ich zamiarem było zgłoszenie ubezpieczonej do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych z wysoką podstawą wymiaru składek celem przedstawienia zaświadczenia do banku. Zawarta dla pozorów umowa jest nieważna z mocy art. 83 § 1 k.c., a zatem nie wywołała skutków prawnych w zakresie ubezpieczenia społecznego.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wywiodła ubezpieczona A. L. zaskarżając wyrok w całości. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i o przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawach naruszenia przepisów postępowania oraz przepisów prawa materialnego, tj.: 1) art. 83 § 1 k.c., przez jego zastosowanie, podczas gdy: - przepisy prawa cywilnego mogą być wprost stosowane w sprawach o stwierdzenie podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym wyłącznie w wypadku wyraźnego odesłania przez normę prawa ubezpieczeń społecznych, co nie miało miejsca w sprawie, - skarżącą i płatnika łączyła początkowo umowa w wymiarze ¼ etatu, skarżąca świadczyła pracę za wynagrodzeniem, a wyłączone jest przyjęcie pozorności umowy o pracę, gdy pracownik faktycznie podjął umówioną pracę i świadczył ją w ramach stosunku pracy, a pracodawca świadczenie to przyjmował, wypłacając wynagrodzenie, choćby trwało to tylko przez kilka dni; 2) art. 353<sup>1</sup> k.c., przez jego niezastosowanie i uznanie, że kondycja finansowa firmy nie uzasadnia zatrudnienia pracownika z wynagrodzeniem wyższym od wynagrodzenia pozostałych pracowników, podczas gdy strony umowy o pracę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego; 3) art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 30 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1773 ze zm.), przez jego niezastosowanie, podczas gdy w sytuacji nieopłacenia w terminie składek, odsetek za zwłokę, kosztów egzekucyjnych, kosztów upomnienia i dodatkowej opłaty - mechanizmem, który może zastosować organ rentowy jest wyłącznie ściągnięcie wskazanych należności z tytułu składek w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji lub egzekucji sądowej, a nie stosowanie przepisów Kodeksu cywilnego bez odesłania do nich przez normę prawa ubezpieczeń społecznych; 4) art. 386 § 1 k.p.c., przez jego zastosowanie i uwzględnienie w całości apelacji, mimo jej bezzasadności; 5) art. 385 k.p.c., przez jego niezastosowanie, mimo że apelacja była w całości bezzasadna.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano, że za przyjęciem skargi przemawia występowanie w sprawie istotnych zagadnień prawnych, sprawdzających się do następujących pytań:

1) czy organ rentowy może powołać się na art. 83 § 1 k.c. w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w tym o stwierdzenie podlegania

obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym „bez odesłania do nich przez normę prawa ubezpieczeń społecznych - a jeżeli tak, to na jakiej podstawie i w jakich okolicznościach sprawy?”,

2) czy wykazywanie straty w bilansie finansowym przedsiębiorstwa oraz istnienie zaległości z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne przez płatnika składek mogą wpływać na ważność umowy zawartej z pracownikiem oraz ograniczać zasadę swobody umów, gdy wynagrodzenie jednego pracownika jest wyższe od wynagrodzenia otrzymywanego przez pozostałych pracowników?

Ponadto skarga jest oczywiście uzasadniona, skoro „nie zastosowano art. 24 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a zastosowano art. 83 § 1 k.c. w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych bez istnienia wyraźnego odesłania do niego przez normę prawa ubezpieczeń społecznych”.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniosł o jej oddalenie i zasądzenie od skarżącej na jego rzecz kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398<sup>9</sup> § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Obowiązkiem skarżącego jest sformułowanie i uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w nawiązaniu do tych przesłanek, gdyż tylko wówczas może być osiągnięty cel wymagań przewidzianych w art. 398<sup>4</sup> § 2 k.p.c. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego w kwestii przyjęcia bądź odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wynika z oceny, czy okoliczności powołane przez skarżącego odpowiadają tym, o jakich stanowi art. 398<sup>9</sup> § 1 k.p.c.

W rozpoznawanej sprawie wniosek o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej został oparty na przesłankach występowania w sprawie istotnego zagadnienia prawnego (art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 1 k.p.c.) i oczywistej zasadności skargi

(art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 4 k.p.c.).

Tak ujęte w skardze przesłanki przedsądu wzajemnie się wykluczają. W orzecznictwie przyjęty jest pogląd, że nie można twierdzić, iż skarga jest oczywiście uzasadniona (co ma miejsce wówczas, gdy stwierdzone naruszenia prawa są widoczne na „pierwszy rzut oka”, bez pogłębionej analizy prawnej) i że jednocześnie w sprawie występują poważne zagadnienia prawne, które wymagają zaangażowania Sądu Najwyższego w dokonanie pogłębionej interpretacji niejasnych przepisów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2012 r., I UK 414/12, niepubl.). To co ma świadczyć o oczywistej zasadności skargi nie może być jednocześnie ujmowane jako podstawa przedsądu z art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., gdyż jeżeli występuje istotne zagadnienie prawne albo poważny problem świadczący o potrzebie wykładni przepisu, to nie można jednocześnie twierdzić, że z tych samych przyczyn skarga jest oczywiście uzasadniona, jako że twierdzenie o oczywistej zasadności skargi pozostaje wówczas w kolizji z problemami prawnymi warunkującymi pierwszą i drugą podstawę przedsądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2012 r., I UK 414/12, LEX nr 1675225). Zatem nie do pogodzenia z oczywistością skargi jest stawianie w niej zagadnień prawnych, wymagających rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy, ani wskazywanie na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2011 r., II UK 24/11, LEX nr 1365662).

Niezależnie od powyższego, powołując się na przesłankę występowania w sprawie istotnego zagadnienia prawnego w rozumieniu art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 1 k.p.c. konieczne jest przedstawienie problemu o charakterze abstrakcyjnym, nierozstrzygniętego w dotychczasowym orzecznictwie i wymagającego pogłębionej wykładni. Zagadnieniem prawnym jest bowiem zagadnienie, które wiąże się z określonymi przepisami prawa materialnego lub procesowego, których wyjaśnienie ma nie tylko znaczenie dla rozstrzygnięcia konkretnej sprawy, ale także dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Wskazanie na zagadnienie prawne uzasadniające wniosek o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno nastąpić przez jego sformułowanie jako problemu prawnego wymagającego rozstrzygnięcia,

określenie przepisów prawa, w związku z którymi powstało i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Dopiero wówczas Sąd Najwyższy ma podstawę do rozważenia, czy przedstawione zagadnienie jest rzeczywiście zagadnieniem „prawnym” oraz czy jest to zagadnienie „istotne” (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002 nr 1, poz. 11; z dnia 13 sierpnia 2002 r., I PKN 649/01, OSNP 2004 nr 9, poz. 158; z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, s. 51; z dnia 10 stycznia 2012 r., I UK 305/11, LEX nr 1215784; z dnia 23 marca 2012 r., II PK 284/11, LEX nr 1214575; z dnia 10 września 2014 r., I CSK 729/13, LEX nr 1532950; z dnia 2 grudnia 2014 r., II CSK 376/14, LEX nr 1622307; z dnia 14 kwietnia 2015 r., II PK 217/14, LEX nr 678073; z dnia 28 października 2015 r., I PK 17/15, LEX nr 2021940; z dnia 14 stycznia 2016 r., II CSK 382/15, LEX nr 2090999). Ponadto, istotnym zagadnieniem prawnym w rozmiennieniu art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 1 k.p.c. jest zagadnienie nowe, nierozwiązane dotąd w orzecznictwie, którego rozstrzygnięcie może przyczynić się do rozwoju prawa. W konsekwencji nie można uznać, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, jeśli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii przedstawianej w skardze i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP - wkładka 2003 nr 13, poz. 5; z dnia 10 marca 2010 r., II UK 363/09, LEX nr 577467; z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468; z dnia 19 stycznia 2012 r., I UK 328/11, LEX nr 1215423; z dnia 19 marca 2012 r., II PK 294/11, LEX nr 1214578).

W skardze kasacyjnej brak istotnego zagadnienia prawnego w takim rozumieniu przede wszystkim dlatego, że kwestia kompetencji organu rentowego do badania ważności umowy o pracę w kontekście spraw dotyczących stwierdzenia podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym przedstawiona w pierwszym „zagadnieniu” została już rozstrzygnięta w orzeczeniach Sądu Najwyższego, który w licznych judykatach wyjaśnił, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych może ustalać stosunek ubezpieczenia społecznego na ściśle określonych warunkach, będąc niezwiązanym nieważną czynnością prawną, bądź też całkowicie ją negować (zob. uchwałę z dnia 27 kwietnia 2005 r., II UZP

2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338 oraz wyroki: z dnia 4 sierpnia 2005 r., II UK 16/05, OSNP 2006 nr 11-12, poz. 191; z dnia 22 kwietnia 2008 r., II UK 210/07, LEX nr 837067; z dnia 2 kwietnia 2008 r., II UK 215/07, LEX nr 448853). Kompetencje kontrolne organu rentowego wynikają wprost z art. 86 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który przewiduje, iż Zakład Ubezpieczeń Społecznych upoważniony jest do kontroli wykonywania zadań i obowiązków w zakresie ubezpieczeń przez płatników składek. Kontrola ta obejmuje m.in. zgłoszenie do ubezpieczenia. Istnienie stosunku ubezpieczenia można wywodzić jedynie z ważnej umowy o pracę. Ta z kolei musi być analizowana przez pryzmat przepisów Kodeksu cywilnego, do których odpowiedniego stosowania odsyła art. 300 k.p. Nie sposób więc przyjąć, że ocenie nie podlega ważność stosunku ubezpieczeń na co nie pozwala brak odesłania do przepisów cywilistycznych. Ocena ta ma bowiem charakter dwuetapowy: najpierw podlega jej ważność umowy o pracę w świetle regulacji zawartych w Kodeksie cywilnym, poprzez odpowiednie ich stosowanie w oparciu o art. 300 k.p., a następnie - możliwość podlegania z tego tytułu ubezpieczeniom społecznym. Posiadanie omawianych kompetencji kontrolnych organów stosujących prawo potwierdzał wielokrotnie Sąd Najwyższy uznając, iż w oparciu o art. 58 k.c. w związku z art. 300 k.p., organ rentowy może zakwestionować ważność takiej umowy, jako sprzecznej z prawem, zasadami współżycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa (tak: uchwała z 27 kwietnia 2005 r.; II UZP 2/05; OSNP 2005 nr 21, poz. 338 i wyrok z 18 października 2005 r.; II UK 43/05, OSNP 2006 nr 15-16, poz. 251). To samo należy odnieść do zarzutu pozorności umowy o pracę, unormowanego w art. 83 § 1 k.p. w związku z art. 300 k.p. Również drugie z przedstawionych w skardze „zagadnień prawnych” nie spełnia wymagań stawianych tej przesłance przedsądu, ponieważ skarżąca nie wskazuje w jego treści żadnego przepisu, na tle którego miałyby się ujawnić sformułowane w skardze zagadnienie, a ograniczyła się jedynie do przedstawienia ogólnego zagadnienia teoretycznego. Skoro w ramach przesłanki występowania w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, skarżąca formułuje pytanie bez odniesienia go do jakichkolwiek przepisów prawa, to samo w sobie nie pozwala to na ocenę, czy przedstawione zagadnienie ma rzeczywiście charakter zagadnienia prawnego w wyżej przedstawionym rozumieniu.

Jeśli zaś chodzi o sygnalizowaną w skardze przesłankę oczywistego uzasadnienia skargi (art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 4 k.p.c.) to należy wskazać, że w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego przesłanka ta wynika zwykle z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398<sup>4</sup> § 1 k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616). Jeżeli więc przesłanką wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest twierdzenie skarżącego, że skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398<sup>4</sup> § 2 w związku z art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 4 k.p.c.), powinien on w uzasadnieniu wniosku zawrzeć wywód prawny wskazujący, w czym wyraża się ta „oczywistość” i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia, koncentrując się na wykazaniu kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274). Natomiast we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, jak i w jego uzasadnieniu, niezbędne jest powołanie konkretnych przepisów prawa, z którymi wyrok sądu drugiej instancji jest w oczywisty sposób sprzeczny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2012 r., I UK 414/12, LEX nr 1675171).

Wspomnianego wywodu w uzasadnieniu wniosku opartego na tej przesłance jednak brak, a nie może on być zastąpiony ogólnikowym stwierdzeniem, że taka kwalifikowana postać naruszenia przepisu polega na tym, że „nie zastosowano art. 24 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a zastosowano art. 83 § 1 k.c.”. Tym bardziej, że o tym, że skarga jest oczywiście uzasadniona nie może decydować argumentacja zawarta w uzasadnieniu jej podstaw (por. postanowienie

Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2008 r., II PK 347/07, LEX nr 465860).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398<sup>9</sup> § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, orzekając o kosztach postępowania kasacyjnego w myśl art. 98 § 1 k.p.c.